

СТАНОВИЩЕ ЖІНОК-ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ У ГЕНДЕРНОМУ КОНТЕКСТІ

Сичова Я. В.

Наук. керівн. : д-р соціол. наук, проф. **Лисиця Н. М.**
Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна

Проведення реформ, метою яких було викорінення корупції та беззаконня з судової та правоохоронної систем в Україні привернуло особливу увагу суспільства до поліції, зокрема патрульної. Оскільки автором ідеї створення патрульної поліції в Україні є жінка – Ека Згуладзе, а створення нової поліції вважається найбільш успішною реформою 2015 року в Україні, це посилює інтерес до питання гендерної рівності в поліції, зокрема, до становища жінок-поліцейських в Україні.

З 2010 р. все більше з'являється робіт, присвячених правам жінок у міліції (Н. Максименко), правоохоронних органах (О. Ярошук), аналізу впровадження гендерної рівності в поліції України (А. Політова, О. Свердлова). Разом із тим, відсутні системні дослідження щодо гендерного виміру становища жінок у Національній поліції України, що обумовлює наукову актуальність теми.

Мета даної роботи – з'ясувати становище жінок у патрульній поліції в Україні у гендерному контексті.

Реформа міліції розпочалася із найнижчої ланки – патрульної поліції. Патрульна поліція є одним із шести підрозділів Національної поліції. Закон України «Про Національну поліцію» містить гендерну компоненту, що свідчить про його гендерну чутливість. Так, у діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження, зокрема, за ознакою статі [4, ст. 7], прийом на службу в поліції також не має залежати від статі [4, ст. 49]. Не допускається переміщення поліцейських жіночої статі за ініціативою керівника відповідного органу (установи, закладу) поліції на посади, нижчі, ніж та, яку вони займали, з мотивів, пов'язаних із вагітністю, наявністю дітей віком до трьох років (до шести років – за медичними показниками), або у зв'язку з тим, що вони є самотніми матеріями та мають дітей віком до чотирнадцяти років чи дітей з інвалідністю [4, ст. 65].

Одним із суттєвих змін у складі патруля стала необхідність наявності жінки у патрульній машині. Згідно із Законом України, поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках її може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу [4, ст. 34].

У незалежній Україні до 1999 р. кількість жінок у правоохоронних органах була обмежена «жіночою» квотою 5-10% до вступу в академії МВС [5]. До 2004 р. в міліції України не було жодної жінки генерала. Лише у грудні 2004 р. Указом Президента України Леоніда Кучми було присвоєно спеціальне звання генерал-майора міліції Тетяні Подашевській [3]. Вона стала першою жінкою – генералом міліції.

Першою Головою Національної поліції стала жінка Хатія Деканоїдзе. На цій посаді вона працювала з 5.11.2015 до 16.11. 2016 р. До того, з грудня 2014 по травень 2016 вона була першим заступником Міністра внутрішніх справ України. Разом із тим, серед 29 керівників патрульної поліції лише одна жінка – лейтенант поліції Майя Бреславська (м. Бориспіль). Серед 26-ти керівників територіальних органів поліції немає жодної жінки.

Станом на 01.04.2016 р. загальна кількість жінок в апараті та підрозділах поліції становила 20,7% (27626 осіб), тоді, як чоловіків поліцейських – 105266 [8]. За півтора роки простежується незначне зростання жінок (на 1,1.%) у складі Національної поліції. Так, на листопад 2017 р. у поліції працювало 21,8% жінок, що склало майже чверть від усього складу поліцейських [1]. На жаль, Національна Поліція України (НПУ) не веде обліку чи не надає даних щодо кількості жінок та чоловіків на різних посадах чи згідно штатних звань. Разом із тим, на підставі інфографіки О. Сverdлової нам вдалося визначити області, де найбільше / найменше представлені жінки в НПУ [5]. Так, в апараті НПУ та в поліції Донецької області жінки представлені найбільше (відповідно, 32% та 31%), дещо менше – у Миколаївській (28%), Одеській (27%) та Запорізькій (27%) областях. У складі поліції Херсонської, Дніпропетровської та Рівненської областей нараховується 25% жінок. У поліції Луганської, Харківської, Сумської, Волинської, Черкаської, Чернігівської, Львівської, Кіровоградської, Житомирської, Закарпатської та Івано-Франківської областей жінки представлені від 24% до 20% особового складу. Менше 20% жінок – у поліції Київської, Вінницької, Полтавської, Хмельницької, Тернопільської областей та в м. Київ.

Найменшу кількість жінок у поліції репрезентують Чернівецька область та Міжрегіональні територіальні органи – 15%.

На сьогоднішній день загальна кількість жінок в українській поліції складає близько 25%. Це досить непоганий показник, як для правоохоронних структур. Як зазначив Роман Ващук, у Канаді кількість жінок в поліції складає десь так 27-28%, а в багатьох інших країн – менше 20%, тому це «досить непоганий показник» [8].

Становище жінок у поліції ускладнюють прояви сексизму – упередженого ставлення, дискримінації людини за ознакою статі чи гендерною ідентичністю. В основі сексизму лежить переконання про перевагу однієї статі над іншою [7]. Можна навести приклади інституційного сексизму – дискримінації на рівні суспільства та його інститутів. У ЗМІ, на жаль, іноді можна простежити відвертий сексизм щодо жінок-поліцейських. Так, один із головних акторів «Дизель Шоу» Єгор Крутоголов у черговому телевізійному випуску комедійно-розважальної передачі про національну поліцію гучно висміював ситуацію, за якої головою поліції України стала Хатія Деканоїдзе: «Що «баба? – та не може такого бути». На сайті РБК-Україна з'явилася у свій час критична стаття про особисте життя Х. Деканоїдзе. Ніби через свою роботу, Хатія не приділяла необхідної уваги вихованню сина, тому у нього з'явилися проблеми з поліцією. Тут простежується прозорий натяк, що «нежіночий» вид діяльності Х. Деканоїдзе не дав їй реалізуватися як матері. Тож, насмішки та прискіпливість суспільства до діяльності жінок у традиційно «чоловічій» сфері ускладнюють їх становище в поліції.

До сексизму в патрульній поліції України можна віднести той факт, що у кожній патрульній машині водієм є чоловік. Проте, як доповідає голова прес-служби поліції, у всіх патрульних або вже є права, або вони скоро їх отримають. Представляється, що така ситуація обумовлена стереотипами про жінок за кермом («пішоходи хрестяться, а пасажери моляться»).

До фактів сексизму можна віднести створення топ-списків красивих жінок-поліцейських. При тому немає жодного подібного списку про чоловіків. Оцінки жінок за красою, а не за їхніми професійними здібностями, представляється проявом ворожого сексизму, що містить переконання про неповноцінність жінок порівняно з чоловіками, в тому числі й про більш низький рівень інтелекту та компетентності жінок.

На переконання Х. Деканоїдзе, «жінки прекрасно виконують службові обов'язки, вводять нову методику охорони порядку. Вони чудові в спілкуванні, прекрасно справляються з випадками домашнього насильства, легко знаходять спільну мову з дітьми і жінками» [2]. У свою чергу, голова громадської організації "LEAD office", колишній лейтенант патрульної поліції Марія Лех зазначила, що якщо раніше більшість чоловіків поліцейських не хотіли мати у напарниках жінку, то сьогодні їхнє ставлення змінилося протилежне: «Зараз хлопці визнають, що жінка є не менш ефективною у роботі, а у деяких ситуаціях – і більш ефективною» [6].

Таким чином, становище жінок-поліцейських в Україні неоднозначне. З одного боку, існування проявів сексизму (стереотипи щодо традиційних ролей жінки, насмішки, поблажливе ставлення, оцінки зовнішності (топ списки красунь-поліцейських)) ускладнюють становище жінок, їх кар'єрне просування. Очевидна гендерна асиметрія у складі НПУ, відчутні регіональні відмінності. Найбільша кількість жінок представлена в апараті НПУ (32%) та поліції Донецької області (31%); найменша – у Міжрегіональних територіальних органах і Чернівецькій області (15%).

З іншого боку, кількість жінок має тенденцію до зростання з 5% (на початку 1990-х рр.) до близько 25% особового складу НПУ (у 2018 р.). Жінки вводять нову методику охорони порядку, своєю присутністю впливають на зниження рівня гендерної дискримінації всередині установ та гендерних упереджень серед самих співробітників. А також сприяють запобіганню ескалації конфліктів і насильства, стають запорукою перетворення всієї системи Міністерства внутрішніх справ у цивільне відомство європейського типу з урахуванням європейських демократичних стандартів.

Література:

1. В МВД рассказали, сколько женщин среди украинских полицейских. URL : <https://newsone.ua/news/society/v-mvd-rasskazali-skolko-zhenshhin-sredi-ukrainskix-policejskix.htm>.
2. Грибанова А. Горжусь своей формой: как живет женщина-полицейским. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2016/03/160304_ru_s_ukrainian_policewomen/.

3. Первая в Украине женщина-генерал милиции: «приходилось и дежурить в мороз на улице вместе со своими детьми». URL: <https://fakty.ua/62395-pervaya-v-ukraine-zhencshina-general-milicii-quot-prihodilos-i-dezhurit-v-moroz-na-ulice-vmeste-so-svoimi-detmi-quot>.
4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII зі змінами від 04.10.2018 № 2587-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
5. Свердлова О. Жінки в поліції. URL: [https:// noborders.org.ua/ zhinki-v-politsiyi/](https://noborders.org.ua/zhinki-v-politsiyi/).
6. Силові відомства і гендерна рівність: якою є роль жінки у реформованих та nereformovanykh органах правопорядку. URL: <http://icps.com.ua/sylovi-vidomstva-i-enderna-rivnist-yakoyu--rol-zhinky-u-reformovanykh-ta-nereformovanykh-orhanakh-pravoporyadku/>.
7. Словник гендерних термінів / Уклад. З.В. Шевченко. URL: <http://a-z-gender.net/ua/seksizm.html>.
8. У поліції розповіли про гендерні стереотипи у правоохоронних структурах України. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1720750-u-politsiyi-rozpovili-pro-genderni-stereotipi-u-pravookhoronnikh-strukturakh-ukrayini>.